

**Memòria
de Mallorca**

www.memoriadelesilles.org

Temps de la Memòria

Número 13 / Març 2010

Sumari

• Editorial:

Sa Feixina i les
herbes molles p.2

• Assemblea Memòria
de Mallorca p.3

• Agenda d'actes
de commemoració
del 79è aniversari
de la 2ª República p.3

• La querella és
contra tots! p.4

• Iniciativa popular p.4

• Democràcia
"choricera"
senyor President p.5

• Sa Feixina neta:
taula rodona
a Can Alcover p.7

• La flor que mai
no va arribar p.8

• Per vós: l'amo
Antoni Domínguez p.10

• Què volen aquesta
gent? p.11

• Mis antepasados y
otros recuerdos... p.12

• Poema Jacques
Viau Renaud p.12

Abril, el mes de la memòria

Commemoració
del 79è aniversari
de la proclamació
de la 2ª República

Acte d'homenatge
a les víctimes
del franquisme al
Bosc de la Memòria
2009

Editorial

Per **Jaume Rosselló Mir**, professor de la UIB
Ex-candidat pel Bloc al Consell i a l'Ajuntament d'Esporles

Sa Feixina i les herbes molles

En relació a la controvèrsia en torn del monument de Sa Feixina, alguns diuen, en clara referència als partits que defensen que s'hauria d'esbucar sense cercar més excuses de mal pagador, que ara es volen fer els "durs" (supòs que volen dir que segueixen insubornables), perquè els hi convé, perquè hi treuen rèdit polític, perquè és el més fàcil, etc. Tanmateix, a mi em sembla que sempre ha estat més bo de dur, més "convenient", més còmode (i més miserable), fer com les herbes molles i mirar a una altra banda: un exercici, per cert, que, a molts de mallorquins els hi ha produït una considerable hipertròfia de certes vísceres. No puc estar de demanar-me si algú creu de debò que és possible fer un exercici de cosmètica amb un monument que fou erigit per retre homenatge als que esta-

ven de part d'una insurrecció militar, feixista, il·legal i il·legítima (i m'estalvio tot un seguit d'adjectius més escatològics)? Pot creure algú que, tot i la "reconducció" del monument (o la "contextualització", com diuen ara criptoefemísticament), els familiars dels milers de morts i represaliats que defensaren el govern legítim deixarem de veure (i de viure) aquell cigalot de pedra pudenta com el que sempre fou? Podran modificar l'aparença física, llevar-li els símbols feixistes, i, si cal, pintar-lo del color del gos quan fuig, però el seu primordial sentit simbòlic, el seu pregon sentit psicològic, el que roman a l'arrel més fonda de l'enteniment i els afectes i és encara un traubert en la memòria dels oblidats, i dels fills dels oblidats, i dels fills dels fills dels oblidats, no s'esvairà aixuixí: i no cal dir que aquesta mena de "ren-

tat de cervell" que ens volen fer, em sembla un intent arter de molt dubtosa moralitat. Ja n'hi ha prou d'aquest exercici pantomímic, d'aquest ball de disfresses per tenir tothom content. Una "tàctica", pens jo, molt poc intel·ligent, perquè ja se sap que qui vol ballar totes les tonades a la fi sol fotre de morros i perdre el barram. I, sinó, temps al temps: el PIB -el dret a la S que falta el va perdre fa molta estona- està llest (com el PE a nivell estatal) i el Bloc sencer, si no rectifica, va camí d'un franc descrèdit. Just aquests partits que "ara van de durs" romanen fidels als seus principis ideològics, i, la veritat, ho facin pel motiu que ho facin, vos asseguro que han aconseguit més que mai el meu respecte. Confondre la justícia de la memòria amb la cosmètica de l'oblit no just és frívol: és un cinisme que frega la pitjor de les pornografies. ■

Crèdits:

Han col·laborat:

Jaume Rosselló Mir
Mª Antònia Oliver
Libertario Gelabert
Bartomeu Noguera Vidal
Joan Espiritusanto Marqués
Miquel Fiol García
Juan Hernández

**Coordinació,
disseny i maquetació:**
Blas Guevara

Temps de la Memòria
és el butlletí trimestral de l'ARMHM.
La publicació no es fa responsable de les opinions dels seus col·laboradors.
Per posar-se en contacte amb nosaltres:
tempsdelamemoria@gmail.com
o al 625 45 45 00

Assemblea "MEMÒRIA DE MALLORCA"

El passat dia 27 de febrer es va celebrar l'Assemblea general de la nostra associació, en la qual s'informà als assistents de totes les tasques dutes a terme per l'Associació durant l'any 2009, així com dels reptes i els fronts oberts per enguany. La feina ha estat molta, però els resultats molt pocs i decebedors. De les més destacables han estat la campanya de retirada del monument al creuer "Balears" i la batalla judicial, que va per llarg, del procés obert pel jutge Garzón d'investigació dels crims franquistes, al qual s'hi

troben les exhumacions de les fosses comunes del cementiri de Calvià i Porreres.

Entre les resolucions adoptades a l'Assemblea 2010 cal resaltar el canvi de nom de l'Associació, que a partir d'ara passarà a anomenar-se només **"MEMÒRIA DE MALLORCA"** (com ja heu vist a la portada d'aquest butlletí), ja que aquest és el nom que darrerament estava adoptant l'Associació, i la incorporació de dos nous membres més a la junta directiva; el nous vocals són n'Antònia Mercadal Serra i en Blas Guevara Caparrós. ■

COMMEMORACIÓ DEL 79è ANIVERSARI DE LA SEGONA REPÚBLICA

ALARÓ

- **Dissabte 10 d'abril, Casal Son Tugores, a les 12 del migdia**, conferència a càrrec d'Antoni Tugores *"Educació: de la segona República al franquisme"*.
 - **Dissabte 17 d'abril, Casal Son Tugores, a les 12 del migdia**, recital poètic amb Miquel López Crespí *"Poemes Republicans"*.
 - **Dissabte 24 d'abril, Teatre d'Alaró, a les 12 del migdia**, conferència a càrrec de Vicenç Navarro *"La importància de conèixer el passat per comprendre el present"*.
- Organitza: Alaró per la Memòria Històrica.

BUNYOLA

- **Diumenge 11 d'abril del 2010, cementeri municipal, a les 12 del migdia**. Homenatge als republicans assassinats a Bunyola durant el primer semestre del 1936, pels colpistes que encetaren la guerra civil.
- Ens acompanyarà na Mª Antònia Oliver París, presidenta de l'Associació Memòria de Mallorca.

LLOSETA

- **Divendres 16 d'abril, a Can Seda, a les 20'30 h.** Acte commemoratiu de la Proclamació de la segona República, conferència *"La Repressió a Mallorca durant la guerra civil (1936-1939): Memòria de la planificació i execució"* a càrrec de Tomeu Garí, historiador i secretari de l'Associació Memòria de Mallorca.
- Presenta l'acte: Joan Servera
- Organitza: Agrupació Local del PSM-EN de Lloseta.

PORRERES

- **Diumenge 18 d'abril, darrere l'Oratori de la Santa Creu, a les 12 h.** Acte de recordança a les víctimes que lluitaren per la II República.
- Presentació a càrrec de Marta Escoda Trobat.
 - Parlament a càrrec (falta decidir).
 - Ofrena Floral i Ambientació musical.
- Organitza: Ajuntament de Porreres i Comissió per recordar les víctimes que lluitaren per la II República.
- Col·labora: Associació Memòria de Mallorca i Xirimiers de Porreres.

CALVIÀ

- **Diumenge 25 d'abril, al Bosc de la Memòria de Bendinat, a les 11 del matí.** Homenatge a totes les víctimes de la repressió franquista.
- Els assistents prenen la paraula.
 - Recital poètic homenatge als desapareguts i assassinats pel feixisme a càrrec de Miquel López Crespí acompanyat per interpretacions musicals al violí a càrrec de Josep Juárez.
 - Ofrena floral.
 - Visita guiada al Fortí d'Illetes per Manel Suárez, Vicepresident de Memòria de Mallorca. Aquest centre fou un lloc de detenció, repressió i afusellaments durant la guerra i la dictadura franquista i està situat enfront del Bosc de la Memòria.
- Organitza: Associació Memòria de Mallorca.

MANACOR

- **Dissabte 17 d'abril, a les 10 del matí, Ruta de la Vergonya per Porto Cristo i sa Coma**, a la zona on hi hagué el front de guerra després del desembarcament de les tropes del capità Bayo.
 - **Dissabte 18 d'abril, a Son Coletes, cementeri de Manacor, a les 12 del migdia**, acte en memòria dels morts per la llibertat.
- Organitza: Comitè de Son Coletes.

La querella és contra tots!

Per Mª Antònia Oliver, presidenta de Memòria de Mallorca

L' del sumari 53/2008 presentada per sindicats ultradretans ha provocat reaccions a favor i en contra, tant d'aquesta causa com d'altres instruccions de Garzón, així com també sobre la polèmica personalitat del jutge o les enemistats que té en l'àmbit judicial. Però el que s'hauria de fer és jutjar la concreta actuació en el sumari sobre els Crims del Franquisme i no a la persona. Això està passant perquè aquest procediment no és només un assumpte jurídic, és sobretot un assumpte polític i social.

La iniciativa de les Associacions de Memòria Històrica d'acudir als Tribunals de Justícia, les lamentables actuacions de jutges i fiscals aplicant a les víctimes lleis de punt i final, l'admissió a tràmit per part del Tribunal Suprem d'aquesta querella juntament amb la probable condemna de l'únic jutge que ha estat capaç de protegir i emparar a les víctimes del

franquisme, han desemmascarat la farsa de la reconciliació.

Ara mateix molts de nosaltres ens demanam si realment l'Estat i els Tribunals estan avergonyits o no del seu passat feixista, si realment estan avergonyits o no dels crims comesos en el seu nom, ens demanam si la societat actual ha assumit el seu passat i es basa en el mutu respecte i la solidaritat amb les víctimes. Assistim espantats i avergonyits a l'espectacle de veure com els nostres governats callen covardment davant el patiment que tot aquest procés provoca a les persones que han patit greus violacions contra els drets humans i els familiars dels desapareguts: els únics i vertaders protagonistes de la causa que haurien d'estar protegits per l'Estat i els Tribunals.

Com és possible que per part d'amplis sectors de la societat se'ls condemni al silenci i a la vegada, soterrada i covardament, se'ls exigeixi la reconciliació? Si l'Estat es nega a enterrar a milers d'assassinats, i la Justícia a investigar crims contra la

humanitat, parlar de reconciliació és, a part de injust, cruel, inhumà i vergonyós.

Si condemnen a Garzón, quin jutge s'atrevirà a escoltar les víctimes del franquisme i a investigar els crims franquistes? I les víctimes, podran, sense mitjans i amb moltes dificultats, continuar batallant **contra les més altes instàncies judicials i polítiques i contra l'ofensiva de la ultradreta social, política, econòmica i eclesiàstica d'aquest país?**

Si condemnen a Garzón, ens condemnaran al silenci definitiu. Per això cal aixecar la veu ara més que mai i seguir denunciant aquí i allà. Malauradament la societat va sempre per davant dels governs i dels polítics i malauradament haurérem de ser nosaltres que impulsem projectes per assolir els drets de totes les persones. Perquè la querella no és tan sols contra Garzón, no és tan sols contra les víctimes, **la querella és contra l'Estat de Dret, la querella és contra tots! ■**

Iniciativa popular

Per Mª Antònia Oliver, presidenta de Memòria de Mallorca

Distintes associacions de drets humans i de la memòria històrica, així com juristes de tota Espanya, impulsaren una iniciativa popular per a reparar la memòria de les víctimes del franquisme independentment que segueixi cap endavant el processament del jutge de l'Audiència Nacional Baltasar Garzón per investigar els crims de la dictadura.

L'avantprojecte consta de 103 articles i es preveu pugui ser presentat a la Taula del Congrés dels Diputats entre maig o juny pròxims. Abans, es farà una campanya explicativa del projecte en diverses ciutats de tot l'Estat. La recollida de signatures (es necessiten 500.000) començarà previsiblement a l'agost o setembre i podria perllongar-se durant un any.

El ponent del text Miguel Ángel Rodríguez Arias, professor de Dret Penal Internacional i autor de diversos llibres, exposa en un document de deu punts les raons que sustenten aquesta iniciativa que podeu consultar íntegrament a la pàgina web de l'Associació:

www.memoriadelesilles.org.

A continuació reproduïm els 10 títols de l'avantprojecte:

L'anteprojete de Llei de "Veritat, Justícia i Reparació" per a les víctimes del franquisme en 10 punts.

1. L'anteprojete com a proposta oberta al debat.
2. Enjudiciament penal de tots els crims del franquisme i del posterior període d'impunitat.
3. Inaplicabilitat de la Llei d'Amnistia per impedir l'enjudiciament dels crims del franquisme.
4. Reconeixement parlamentari del genocidi franquista.
5. "Veritat, justícia i reparació" per a totes les víctimes del franquisme, i també de la impunitat.
6. Nulitat de les quals han estat denominant-se "sentències" que en realitat són assessinats d'Estat, i també de la resta de sentències i normes repressives del franquisme com a punt de partida de l'anteprojete des de l'article 1.
7. Restitució dels desapareguts als seus familiars.
8. Veritat, justícia i reparació, de gènere.
9. Restitució de graus i honors militars als guerrillers, punts de suport i demés defensors antifascistes, i de propietats als seus legítims propietaris, etc.
10. Llei de "veritat, justícia i reparació" no tan sols de "justícia i reparació". ■

Democràcia "choricera" senyor President

Per **Libertario Gelabert**

Senyor José Luis Rodríguez Zapatero President d'Espanya i aleshores president de la Comunitat Europea:

Molt Sr. meu deixi que li desitji un Felix Any Nou i a la vegada un gran èxit en les seves gestions amb els socis de la comunitat Europea, l'Aliança de Civilitzacions i el conflicte d'Orient Mitjà, conflicte entre jueus i palestins. Els meus desitjos són nets i de bona fe.

També li demanaria que en la seva saturada agenda no s'oblidàs dur-se'n l'Auto del Magistrado Garzón:

— Auto —

En Madrid,
a 16 d'octubre de 2008

FETS

L'Auto consta d'uns setanta folis i no és la meua intenció referir-me a ningú, només deman que se faci justícia a les víctimes desaparegudes en el període estudiat (17 de juliol de 1936 a desembre de 1951) és de 1.000 persones, només a la nostra illa.

DISPÒS

1. **ACEPTAR LA COMPETÈNCIA** per a la tramitació de la present causa, que se durà a terme de les Diligències Prèvies, pels presumptes delictes permanents de detenció illegal, en el context de Crims contra la Humanitat. Després cita als inculpats d'aquests crims.

Els fills, nets i familiars li quedariem molt agraïts de què aquestes denúncies siguin duites als tribunals de Drets Humans i Crims contra la

Humanitat de la Haya, ja que a Espanya encara és un tema tabú o Matèria Reservada. També als nostres tribunals embla que no és molt agradable o al manco així sembla.

Vosté, aquest mig any en la presidència de la Comunitat Europea no li serà molt difícil aquest assumpte, recordi que entre aquests també demanem justícia pel seu padrí.

Tampoc s'oblidi de dur en la seva agenda el tema de la ganaderia, sobretot promocionar els cuixots de pata negra i els "chorizos", ja que amb tants de porcs les Comunitats no saben on enmagatzemar-los. Des dels ajuntaments un dia sí, i l'altre també, els furgons surten plens i sense etiqueta d'origen, tant de l'esquerra com de la dreta, no tenen denominació d'origen. Bé Sr. Zapatero, vosté no se preocupi per Espanya perquè encara que li diguin, aquesta no se romp, ja ho va dir aquell: **tot està fermat i ben fermat**.

Fermada i ben fermada

Tampoc se preocupi pels tribunals, tots estan en bones mans, mai millor dit, **Manos Limpias**. Mentre vostè fa pàtria, nosaltres informarem als turistes que ens visiten, que Mallorca té qualque cosa més que platges i bon sol, ja que encara conserva un camp d'extermini amb els seus símbols nazis i feixistes que encara avui insulta als vençuts, i el monarca que cada estiu ens visita mai n'ha parlat, res ell a lo seu: les regates i... Però vostè segueixi amb lo seu, donant llecions de Democràcia Monàrquica, o tal

vegada seria millor, “**Democràcia Choricera**”, perquè de la Democràcia amb lletres MAJÚS-CULES, li deixi per als fills i nets, perquè d’ells en sabem que és la Democràcia vertadera. Socialistes, comunistes, anarquistes i d’altres que foren assassinats per no ser monàrquics, ells només eren **republicans, aquesta és la diferència**.

I eren republicans perquè ho decidí el poble soberà a les urnes. El seu president no fou elegit a dit, i molt manco pel dit d’un dictador, tal vegada això és el que no deixa esbucar els nostàlgics records, ja que aquests són històrics... **I ja ho crec que són “històrics”**. Si ho sabré jo, que em vaig quedar un mes sense menjar per la seva inauguració.

Que des del 19 de juliol de l’any 1936 eren trets de les seves cases per a torturar-los i assassinar-los, els Camisas Negras del Comte Rossi, els de la camisa blava i les cinc fletxes, els requetès i els Faldas Largas y Negras del Vaticà.

El turista no en troba ja d’alambrades per l’illa perquè aquestes no hi feien falta, pocs foren els que pogueren fugir d’ella per la mar, els filferros de pues només els empleaven per a les tortures. Dels més de 1.000 executats, torturats i desapareguts, ni un fou acusat d’assassinat, el seu delictes només era tenir idees solidàries i progressistes.

Diferent als assassins

Emili Darder, el darrer batle demòcrata i republicà fins a la data 2010, se trobava malalt quan va ser executat per un escamot de la Falange Espanyola el dia 24 de febrer de 1937. Després li foren expropiades totes les seves propietats i prohibiren als seus familiars, a la seva dona i la seva filla que l’honorassin duquent dol.

El mur de la vergonya

La inscripció està dedicada a les víctimes. **Mentida podrida!** No fores víctimes eran assassinats sense judicis, només per la República, per ella moriren assassinats.

La polèmica placa commemorativa al cementeri de Palma

Aquesta merda de placa és l’únic que pretén fer honorar als milers de persones tretes de qualsevol manera de les seves cases de nit i de dia per a ser fusilades sense judici previ, bé d’haver estat jutjats no haguessin assassinat a ningú, ja que només els podien acussar de ser lleials a la República i a la seva Constitució.

Sí, una merda de placa perquè ni tan sols se la pot llegir sense trepitjar el bassot de sang que brolla de la terra demanant justícia. A Emili Darder li hagueren de seure perquè es trobava molt malalt, després vingueren els aplaudiments d’aquells que avui s’anomenen demòcrates, tal vegada alguns amb càrrecs importants, perquè si no fos d’aquesta manera no els anomenarien monuments històrics.

Monuments dedicats, un als pilots rebels, i l’altre als italians caiguts per l’Espanya feixista. Segons, els nostres demòcrates monàrquics, són monuments històrics. **De la República qui se’n recorda? ■**

Monuments dedicats als pilots rebels i als italians feixistes que moriren a la Guerra Civil, en el cementeri de Palma

Sa Feixina neta: taula rodona a Can Alcover

El dia 6 de març, a Can Alcover, es va fer una taula rodona organitzada per Memòria de Mallorca "Memòria i Dignitat", que forma part de l'exposició de plantejaments arquitectònics de la iniciativa "Sa Feixina neta" amb la participació de Maria Antònia Oliver (presidenta de Memòria de Mallorca), Oriol Bohigas (arquitecte), Catalina Cantarellas (catedràtica d'Història de l'Art de la UIB), Margalida Capellà Fornés (periodista), Rafaela Torres Jiménez (coordinadora de la ARMH de Málaga), Josep Cruanyes (advocat i historiador) i Marçal Isern (investigador i membre de Memòria de Mallorca).

En Josep Cruanyes, a la seva intervenció argumentà, que a Alemanya, Itàlia i França, el referent de les actuals institucions són les institucions prèvies als règims feixistes i els qui combaten aquests. A Espanya, això no és així i les institucions espanyoles, especialment la "justícia", la policia, l'exèrcit... tenen com a referència no els demòcrates que romangueren fidels a la República o els que combaten les institucions feixistes, sinó les institucions feixistes mateixes. Això és el que explica moltes de les seves actuacions d'avui.

Carles Oliver Barceló usa el monument com a mobiliari urbà

L'arquitecte Oriol Bohigas va demanar la demolició del monument al creuer "Balears" de Sa Feixina, ni la recent placa contextualitzadora, ni la retirada de l'escut preconstitucional el varen convèncer de no retirar-lo de la fisonomia urbana de Palma.

Bohigas va presentar cinc arguments amb els quals quedaria justificat l'esbucament:

(1) *No té cap mena de qualitat artística. És la típica arquitectura que va exhibir el franquisme durant 40 anys.*

(2) *El monument és una proclama històrica en favor d'un acte de barbàrie.*

(3) *La reutilització del monument és inviable: "és més fàcil reutilitzar el Valle de los Caídos que el monument al creuer "Balears".*

(4) *Només es pot esbucar, perquè és un insult a l'urbanisme de Mallorca.*

(5) *La seva demolició amb prou feines causaria problemes mediambientals.*

"Sa Feixina neta" és una proposta de diversos arquitectes que han participat en el concurs de transformar la fisonomia del parc de Sa Feixina, amb l'objectiu d'ajudar a retornar a la vida comuna i a la dignitat cívica la zona, per imaginar i mostrar, una vegada desaparegut el monument, les possibilitats de:

Marco Vidotto i Ferran Sagarra deixen la Feixina sense el "Balears"

- Transformar el lloc, antic glacis de la murada.
- Integrar en la ciutat un àrea actualment segregada entre el baluard de Sant Pere i la Riera, el barri de Santa Catalina, el volum de l'edifici de l'Escola Jaume I i el Passeig Marítim.
- Desenvolupar el projecte de l'arquitecte Guillem Forteza, que preveia la continuïtat de l'àrea de l'Escola Jaume I fins la mar.
- Vincular les barriades de Santa Catalina i de Sant Pere.
- Pot imaginar-se igualment la recuperació dels carreus de l'actual monument, per al seu ús en obres i equipaments en millora de la ciutat).

En total s'ha presentat en aquesta exposició 15 propostes elaborades per professionals reconeguts en aquest àmbit, han dibuixat una plaça com a eix integrador del puig de sant Pere i Santa Catalina i per possibilitar que els alumnes de l'escola Jaume I tinguin un espai de jocs que ara no tenen per culpa del monument.

Com a exemple, la proposta de Carles Oliver usa el monument com a mobiliari urbà. Només necessita 4 hores de maquinària i té un cost ínfim de 480 euros. El segon, de Marco Vidotto i Ferran Sagarra, neteja directament el monument. ■

La flor que mai no ha arribat

A la meva padrina Nati

Per Bartomeu Noguera Vidal

Gregori Bernabeu Escolano i Dolores Donad Vicedo s'imaginaren fa setanta-vuit anys un demà millor mar enllà. Sabien on i no dubtaren a traslladar-s'hi amb els seus quatre infants per viure tota la calma i les oportunitats que una illa com Mallorca et podia donar per aquells temps. Agafaren vaixell i bolic i deixaren enrera la Barcelona del somni republicà per fer realitat un nou projecte de vida, una nova vida que es podia resumir en la paraula Lluçmajor.

Aquí Gregori sabia que trobaria feina ben aviat a les fàbriques que coneixia dels seus viatges a l'illa de quan feia de comerciant de pell. De fet, el primer que arribà a Lluçmajor va ser ell, abans que la resta de familiars, per treballar a una petita fàbrica –ca n'Horrach–. Es tractava de començar de zero en tots els sentits.

A Lluçmajor arribaren amb ganes d'encalçar la vida a cops de feina, però pocs anys després el que trobaren foren els cops de la mort. Unes morts que marcaren sobretot a quatre persones, els seus fills Gori, Josefina, Natividad i Lluís, que dels plors per la trista mort de la seva mare passaren al desconcert per la desaparició del pare i d'aquí a la ràbia per la notícia de la seva execució en pocs mesos. En total, visqueren cinc anys seguits de dol, dos i mig per cada un dels pares.

Tots els interrogants del món degueren passar pel cap d'aquells infants i joves –tots quatre menors d'edat– quan s'enfrontaren a l'hivern del 36 sense família, lluny del lloc de naixement i patint, com tothom, els efectes de la guerra. I el que és més cruel, marcats sense saber-ho i de per vida com els fills “del català que s'endugueren”, amb tot el que implicava en aquella època ésser català i ésser dels “perdedors”.

Segons recull el *Diccionari Vermell* de Llorenç Capellà, Gregori Bernabeu –nat a Barcelona, amb família originària d'Alcoi– “morí afusellat a Son Pardo (Palma) en el quilòmetre tres de la carretera de Sóller, la nit del vint-i-sis al vint-i-set de setembre del trenta-sis. Tenia 43 anys i era vidu”. Algun dels fills conegué el dia i lloc de l'assassinat quan li arribà a les mans aquest llibre, editat l'any 1989. La seva dona, Dolores Donad –nascuda a Ontinyent–, havia perdut la vida dos anys abans, el 1934. La varen enterrar al cementiri de Lluçmajor i com que no podien pagar la tomba, la sepultaren a una fossa comuna.

L'activitat de la família d'ençà que trepitjà Lluçmajor es va centrar en la feina. Des del primer moment tots entraren en contacte amb el món de les fàbriques de calçat. El tancament del taller de n'Horrach generà un nou projecte empresarial, associant-se Gregori amb una persona del poble –Puig– per crear la seva pròpia fàbrica. En aquesta empresa hi treballaren els quatre fills; un tallava soles, un entatxava, un encapsava,... mentre el seu pare dibuixava i feia els patrons de les sabates i l'altre soci es dedicava a sortir a vendre.

El canvi de ciutat i les ocupacions de l'empresa no aturaren les inquietuds polítiques de Gregori. Dels darrers dies a Barcelona la família recordava perfectament la nit “en blanc” i de festa del seu pare el 14 d'abril. Una vegada arribats a Lluçmajor sempre penjà a les cases on estaren dos retrats dibuixats per ell: un del president de la Generalitat, Francesc Macià, i l'altre de l'escriptor i poeta Àngel Guimerà. Encara avui hi ha gent a Lluçmajor que recorda haver sentit que Gregori era “un espia dels catalans”.

Entre les seves amistats més properes durant aquests darrers cinc anys de vida, els descendents citen a Maria, una dona també catalana i veïna de la família, en Clar –dels autocars–, en Garau –que tenia una fàbrica–, i el mestre Gayà. Aquesta darrera persona era un mestre molt implicat políticament i militant de les Joventuts Socialistes. Posteriorment va ser ben conegut per les seves escapades de diverses detencions i per haver sobreviscut a tres afusellaments, segons explicà a Jean A. Schalekamp i es recull al llibre *Mallorca, any 1936. D'una illa hom no en pot fugir* (1982).

Gregori Bernabeu Escolano
i Dolores Donad Vicedo

En aquesta obra, el mestre conta que quan el 18 de juliol va conèixer els fets de la rebel·lió va fugir a una casa de camp on “vàrem reunir un aplec de joves socialistes i vàrem decidir dirigir-nos de vespre al fort Es Regal”. El seu pla era ocupar el fort i, mitjançant l'emissora, comunicar-se amb el govern de Barcelona per intentar aconseguir un desembarcament a s'Arenal. Evidentment, tot va fracassar i no es va arribar a intentar cap ocupació perquè la mateixa nit varen ser descoberts per “uns falangistes escopeters”. En aquestes converses amb Schalekamp, Gayà diu que després d'una de les detencions va saber els càrrecs que hi havia contra ell i afegeix: “de la xarxa d'espionatge no en sabien res”.

De la relació amb el mestre Gayà sorgeixen alguns dels episodis destacats de les darreres setmanes del cap de la família Bernabeu. Un dia el mestre estava amb el fill petit, en Lluís, i amb això sense haver-hi cap raó li enteplegà una galtada d'aquestes de quan n'has feta alguna de grossa. Mirà seriosament l'infant i li digué: “conta-li a ton pare, digue-li que t'he pegat”. Aquestes varen ser les paraules, però el missatge era un altre. Res més tornaren a saber del mestre. Poc després els falangistes entraven a ca'n Gayà, però ja no hi trobaren ningú a dins. Giraren i buidaren la casa de dalt a baix i feren un munt de trastos i papers al carrer.

Quan en Gregori rebé el ‘missatge’ de la galtada agafà el cotxe i sortí de ca seva, tornant més tard amb un maletí. Les filles miraren dins aquest maletí i hi trobaren uns papers que pareixien d'alguna associació, signats pel pare i segellats. Però ja era massa tard per gairebé tot. Quan uns homes anaren a cercar a Gregori Bernabeu s'acomiadà dels fills. Mai més el tornaren a veure. Na Josefina i la veïna Maria anaren a l'ajuntament i d'allà a Ciutat, al cementiri, demanant per ell. Un soldat els hi mostrà els munts de roba i pogueren reconèixer la de Gregori, però no els hi tornaren res, llevat del cinturó. Com a record.

Un record per tocar amb les mans que tot el que havia passat era real. No era un malson. Una ferida tan grossa com aquesta marcà la infantesa i la vida sencera d'aquelles quatre persones que quedaren soles, esmicolant-se molts dels llaços que havien unit als germans fins aquell dia. Na Fina trià Lluçmajor per viure i aquí morí fa uns anys. El germà gran, en Gori, encaminà la vida cap a França, i allà també passà els seus darrers

dies. El petit, en Lluís, visqué a Palma fins que tornà a Barcelona, morint a la capital catalana. L'altra filla, na Nati, té ara 88 anys, construí la vida a Palma i ara resideix a Alaró.

Han passat més de setanta anys d'aquell assassinat que no deixa de ser una història tràgica més com les dels altres trenta llucmajorers a qui arrabassaren la vida, o els tres-mil mallorquins que es calcula que foren executats per les seves idees o per les seves conductes o per qui sap què, i que durant dècades han estat i encara són els morts més invisibles que tenim. Una història que ara voldria tornar acostar a aquesta vila, Lluçmajor, com un petit homenatge a totes les víctimes del poble, però també a totes les famílies que es moriren en vida a partir d'aquells dies, convertint-se, a més, en víctimes d'un silenci massa llarg.

Només un desig motiva aquestes paraules, la il·lusió que arribin a Lluçmajor en forma de flor. Aquelles flors que ni els fills ni els néts ni ningú han pogut posar mai a la tomba ni a cap làpida que dugui el nom de Gregori Bernabeu ni de Dolores Donad. Una parella que agafà vaixell i bolic i abandonà Barcelona l'any 1931 amb el nom d'un poble al cap. ■

El quatre fills d'en Gregori i na Dolores

Per vós, ben estimat: L'amo Antoni Domínguez

Per Joan Espiritusanto Marquès

Heu passat per aquest món, travessant, en tota la penúria, aquells fets restants anys que vos tocà viure i que també a nosaltres, ens marcaren per sempre la nostra posterior existència.

Quant éreu un jove, en tota la plenitud del vostre 30 anys, tenguéreu que patir, en tota l'amargura, presenciar l'empresonament del vostre pare i germà a mans d'aquells miserables descervellats, que com els més famèlics animals es comporten quan cerquen el seu manteniment, anaven cercant unes persones per crear les seves víctimes de la seva sanguinària demència, per després assassinar-les i deixar-les abandonades a les cunetes de les carreteres, o dins fosses a qualsevol lloc.

El vostre pare fou miserablement executat, a les nou i deu minuts del matí, del dia cinc de maig, al cementiri de Ciutat. El dolor que deguéreu sentir, ben segur és el que senten tots els bons fills en perdre el seu pare, malgrat hagin tengut moments de discrepàncies que en qualche moment poden sorgir.

Vós mateix, vàreu patir l'empresonament injust, durant massa temps, dins les presons franquistes, víctima de tota l'angoixa del terrorisme imperant, ignorant sempre el futur que vos esperava, motivat per les llistes que cada nit condemnaven, els qui a la matinada següent, els durien a fer el que denominaven la passejada, que era el posterior afusellament.

Poguéreu salvar en aquells moments, el més important, que és la vostra vida, i vos dedicàreu en tota la vostra humilitat a les vostres inquietuts, lluitant dins la clandestinitat, així com al treball quotidià per la subsistència de la vostra ben estimada família.

Avui heu dit adéu aquest món, en un 24 de febrer, casi a la mateixa hora però 73 anys després que a

Ciutat es cometia una de tantes injustícies: quatre personatges importants, foren afusellats. Emili Darder, batle de Palma; Toni Mateu, batle d'Inca; Alexandre Jaume, diputat i Antoni Maria Quès, empresari d'Alcúdia. Injust món que encara no ha sabut ni vol reparar, tots els danys que es varen cometre a tantes i tantes famílies republicanes, semblant l'odi a tot arreu.

Nosaltres des d'aquí, en aquest moment d'un molt trist acomiadament a la vostra venerable persona, vos desitjam en tota la força del nostre més íntim sentiment, que hagueu trobat a la fi el camí del desitjat descans i la plenitud de la pau que ben guanyada teniu.

*S'ha n'anat un lluitador,
digne d'aquesta terra tan estimada,
llar de valents com ell,
lluitador de les llibertats,
estirp d'homes rojos,
tu cavalcaràs cap a un món millor,
el teu record quedarà entre nosaltres,
no cal lamentar la mal sort,
la sort ha estat tenir-te entre nosaltres.*

ORACIÓ

*No espereu que us demanem perdó
pel nostre sofriment.*

*No espereu que us demanem perdó
per lluitar contra vosaltres.*

*No espereu que us demanem perdó
per odiar-vos amb tanta força.*

*No espereu que us demanem perdó
perquè us prometem venjança.*

Així sia.

Del llibre, *La terra encesa*,
del poeta Joan Alfons Marí i Torres ■

Què volen aquesta gent?

Per Miquel Fiol García

Quan vaig “xarrar” amb en Marçal de poder dir-vos unes paraules avui en aquest acte, no pensava que em resultaria tan difícil expressar els meus sentiments davant un paper i menys davant vosaltres, no sabia com fer-ho... i vet aquí... va ser el record d’una cançó que em va donar la clau del que ara sentireu.

«Què volen aquesta gent, que truquen de matinada?»

L’hora... poc importa, només tenim present aquell moment quan uns individus se’n varen dur del nostre costat a les persones que més estimàvem: pares, fills, germans, amics... a mi, el padrí.

Qualque el va veure partir, qualque sap d’ella pel que diuen les veïnades... altres no els hem conegut. Res va ser el mateix.

Nosaltres compartim la desgràcia de no saber on són; compartim els records de historiadors que ens diuen el que va passar, d’homenatges amb flors i cançons, d’una fotografia, un anell,

una camisa, un mocador tacat de sang... i un bocí de terra pensant que aquí podria ser que estigués enterrat.

Hem viscut fins avui amb un buit al cor, amb la llengua fèrma, la por aferrada a l’esquena i a les cases... una habitació on plorar.

Avui hi ha gent que “mos” demana:

«Què volen aquesta gent...?»

Que què vull “me” deis?

Vull poder parlar amb la meua llengua dels crims que vàreu fer, dir els noms i llinatges dels assassins que encara defenseu.

Vull saber on és el meu padrí i tots els desapareguts a les presons, al costat de carteres, als forats dels pous, a les parets dels cementiris...

Vull dir-vos que som molts, molta gent, que ja no tenim por, que cerquem i que seguirem lluitant i cridant ben fort fins aconseguir que la memòria de la nostra gent sigui honorada en els llibres d’història.

Dir-vos que podeu dormir tranquils, que no som com “voltros”, que no prendrem venjança, ja haurà allà dalt algú que us jutjarà...

Que us quedi clar: que perdonem... però no oblidem.

Què vols ara...? em pregunto. Demanar disculpes a la meua família, pares i padrins, per remoure un passat callat i amagat, que us ha fet reviure un antic mal somni.

Demanar-vos disculpes si la veu s’ha romput per l’emoció i us haguí fet plorar.

Donar gràcies a la gent de la Memòria Històrica de Mallorca, en especial en Marçal i na Maria Antònia, per ells estic coneixent la meua història.

Gràcies a na Maria del Mar Bonet per posar so i paraules als meus... els vostres sentiments.

«Adéu als qui heu escoltat la meua veu per amiga; Jo he cantat en nom vostre la vostra veu és la mia.» ■

Alaró, 9 de desembre de 2009

NECESSITAM LA TEVA AJUDA!

Necessitam persones que creguin en els principis de Justícia, Veritat i Dignitat. Per això, apreciat company et volem convidar a fer un nou soci. Si coneixes algú que pugui estar interessat en unir-se a l’Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Mallorca.

Pots trobar el full de soci a:
www.memoriadelesilles.org

i enviar-lo emplenat a l’adreça
tempsdelamemoria@gmail.com

També pots cridar al telèfon **625 45 45 00**

Assistència psicològica

Memòria de Mallorca posa a l’abast de tots el seu servei de consulta psicològica.

**Plaça de l’Hospital, 4
Casal d’entitats
C.C. La Misericòrdia**

**Dimecres de 15.00 a 17.00 h
Dijous de 10.30 a 12.30 h**

Concertar cita prèvia únicament durant aquest horari al tel. **971 21 96 60**

Mis antepasados y otros recuerdos...

Per Juan Hernández Jover

8ª entrega

Mi madre (derecha) con una amiga.

Y sigue mi madre narrando. "Yo tenía mucha afición a la lectura, pues mi abuelo paterno (que como ya sabréis, iba por los campos y aldeas enseñando), los domingos y festivos "recalaba" en casa y con su afán de enseñante se ocupaba de su querida nieta. Más tarde, se dotó a Cañada del Trigo de una Escuela Mixta, así que, gracias a las clases "extra" de mi abuelo, pronto fui de las más adelantadas de la clase. Más no me sentía feliz ya que nada más salir del colegio, tenía que coger la carretilla, cargar con dos grandes cántaros y llenarlos en el pozo del pueblo; ya iba con la idea de esperar a los muleros que llegasen a sacar agua para las bestias; ellos me subían el cubo, mientras yo, con muchas dificultades lograba llenar los cántaros, ya que se me hicieron callos en las manos, junto a los dedos como carne muerta al tener que soportar tanto peso debido a mi corta edad.

A la salida del colegio, todas mis compañeras a jugar, mientras yo no podía retrasarme un minuto ya que tenía muchas cebollas a pelar para la elaboración de morcillas. Acabada esa labor, me esperaba el rascado y limpiezas de las tripas de cerdo, depositadas en un lebrillo de barro, en el suelo o encima de un cajón, sentada en una silla baja de anea; así me pasaba horas y horas, al punto que luego me costaba ponerme erguida debido a la mala postura adoptada.

Mi padre casi nunca estaba en casa, por lo que mi madre atrancaba una silla detrás de la puerta a la espera de su llegada; yo, que estaba medio dormida, al escuchar el arrastre de la silla, despertaba sobresaltada mientras escuchaba los llantos de mi madre. El sol ya se colaba por las rendijas y mi padre sin llegar... hasta que se lo conté a mi abuela paterna, la cual preguntó a mi madre qué ocurría; ella no quería, hasta que finalmente se lo contó. Yo no sé lo que le diría a su hijo, pues era una mujer de mucho carácter, (mi madre, de seguir así, no hubiese vivido mucho); además era muy inteligente y sabía muy bien cuando tenía que hablar y cuándo tenía que callar; tenía mucha sabiduría... fallos, como todos los mortales, pero qué le diría a mi padre, que de inmediato, dejó de jugar prometiéndole que jamás miraría una carta; eso lo cumplió hasta el final de sus días (que me lo digan a mí, su nieto, que cuando jugaba con mi abuela, bien a la Brisca o al Siete y medio yo invitaba a mi abuelo y él nunca quiso aceptar)".

"Dios los tenga a todos en su Santa Gloria. Allí se acabó el juego; él, a su trabajo y a criar a sus hijos".

Seguirá en la próxima entrega. ■

POEMA

Jacques Viau Renaud (Puerto Príncipe, 28/07/1941 - Santo Domingo, 15/06/1965)

NADA PERMANECE TANTO COMO EL LLANTO (fragmento)

*Ya no es necesario atar al hombre para matarlo.
Basta con apretar un botón y se disuelve como
montaña de sal bajo la lluvia.
Ni es necesario argüir que desprecia al amo.
Basta con proclamar—ceñuda la frente—
que comprometía la existencia de veinte siglos.
Veinte siglos, dos mil años de combatida pureza,
dos mil años de sonrisas clandestinas,
dos mil años de hartura para los príncipes.
Ya no es necesario atar al hombre para matarlo.
La noche, los rincones, no, nada de eso sirve ya.
Plazoletas y anchas calles se prestan bulliciosas.
No cuenta el asesinato con los pacientes,
no cuenta el príncipe con los sumisos.
Todos han olvidado que el hombre es aún capaz
de cólera.
Las llamas se extinguen sin haber consumido el odio.
El día irredento ha postergado la resurrección
del hombre.
Y los otros, aquellos que presencian la matanza
sentenciando:
"Locos, habéis tocado a la puerta de la muerte
y ella se quedó en vosotros!"
Esos sólo saben predecir la muerte,
no han aprendido a combatirla.
No han aprendido a cobijar la tierra en el corazón
ni a ganar la patria para el hombre.
Y el sumido, ¿qué hace?
¿Dónde deposita su silencio?
¿En qué lugar del corazón teje la venganza?
Nadie lo sabe.
Todos le han olvidado.
Se ha dictaminado que su morada sea la sombra,
que el pan deshabitado sea su alimento,
que el pico le prepare el lecho
y la pala le cubra el corazón.
¿Qué es el hombre combatido?
Nadie lo recuerda.
Lo visten los trapos.
Lo arrojaron en la parte trasera de la casa
y allí con los residuos
un guñapo se amontona.
Las llamas se extinguen.
Se arrinconan los hombres en una sola sombra,
en un solo silencio, en un solo vocablo,
en un llanto solo y cuando todo sea uno,
uno el llanto y el vocablo uno
no habrá paz sobre la tierra.
¿No habrá paz?
Y aquellos que dictaminaron el destino del
hombre, los que jamás contaron con los sumisos,
amasarán con sangre su propia podredumbre.
¿No habrá paz!
¿Llanto para quebrar el llanto,
muerte para matar la muerte!*